

Política lingüística a Estònia

per Mart Rannut

Resum

En aquest article, l'autor presenta l'actual situació ètnica i sociolingüística a Estònia i la política lingüística que s'hi està duent a terme per a la recuperació de l'estonià. En aquest sentit, Mart Rannut dóna compte de la política lingüística de russificació i substitució de l'estonià per part de l'antiga URSS, i les mesures concretes per normalitzar l'estonià en els diferents àmbits d'ús, sobretot en l'àmbit de l'escola i de les noves tecnologies. L'article conclou amb les perspectives de futur quant a la política lingüística estoniana en el marc de la integració a la Unió Europea.

Sumari

1. Situació ètnica i lingüística actual
2. Història breu
3. Ocupació soviètica
4. Política lingüística de russificació
5. Política lingüística des de 1988
6. Llei de la llengua de 1989
7. Planificació de l'estatus actual
8. Règim lingüístic territorial bilingüe
9. Règim de llengua estrangera
10. Lleis de ciutadania
11. Planificació del corpus
12. Planificació d'adquisició
13. Situació actual
14. Educació preescolar
15. Escoles
16. Estonià a les escoles de formació professional
17. Tecnologia lingüística
18. Estratègia per al desenvolupament de la llengua estoniana
19. Conclusió

1. Situació ètnica i lingüística actual

L'Estònia contemporània acull diversos grups ètnics, però la major part de la societat està formada per la nació compresa pels estonians (prop del 70 % l'any 2004). Segons el cens de població de l'any 2000, altres grups ètnics destacables inclouen russos (gairebé una quarta part del total), ucraïnesos, bielorussos (russos blancs) i ingrians (finesos), 145 en total. Tanmateix, la major part dels no estonians que viuen a Estònia i les seves famílies que s'hi van establir després de la Segona Guerra Mundial són immigrants, ja que l'any 1945 els estonians representaven el 97,3 % de la població. Els grups ètnics autòctons són reduïts i estan formats per russos majoritàriament d'antigues arrels ortodoxes a la vora del llac Peipsi (uns 39.000), jueus, alemanys (1.700) i suecs (300-1.500). A aquestes minories tradicionals cal afegir-hi els ingrians, els romanesos (600-1.500) i els tàtars (3.000).

Un cas històric especial és el format per dos grups ètnics, el Võro (amb un nombre estimat de parlants que oscil·la entre els 70.000 i els 30.000 segons l'Institut Võro <www.wi.ee> i el Seto (de 7.000 a 2.500). Els avantpassats de l'actual nació estoniana van entrar en territori estonià com a mínim des de dos punts diferents i en onades separades (Viitso 2001), ambdós grups amb idiomes semblants, però amb diferències considerables pel que fa a les llengües vernacles baltofineses. Es va establir així la base per a la creació de dues llengües estonianes diferents, l'estonià del nord i el del sud, que s'utilitzaven en l'època medieval, fins i tot en la llengua escrita (totes dues van esdevenir llengües literàries al segle XVII). El paper de la llengua literària sud-estoniana va començar a decaure al segle XVIII coincidint amb la publicació de la Bíblia en nord-estonià l'any 1739 i amb la introducció de les habilitats de lectura obligatòries l'any 1729, que es basaven en el nord-estonià. Al segle XIX el sud-estonià va perdre valor fins

convertir-se en una varietat vernacle no culta sense normes literàries acceptades; no obstant això, s'ha seguit utilitzant oralment al sud d'Estònia. El renaixement del sud-estonià va tenir lloc durant la dècada dels 90, amb la creació d'una forma literària modernitzada. Dos grups ètnics, el Võro i el Seto, basen la seva identitat ètnica en aquesta forma de llenguatge, i es diferencien principalment per la seva afiliació confessional (els Võro són luterans (protestants), mentre que els Seto són ortodoxes).

Segons les xifres del cens de l'any 2000, el nombre de persones que pertanyen a terceres nacionalitats (ni estonians ni russos) ha disminuït considerablement durant els darrers 10 anys, fins arribar a 81.000 persones. Menys d'un 40 % ha conservat la seva llengua de filiació ètnica, mentre que molts altres han passat a parlar rus i, darrerament, estonià. Per això, el nombre de parlants de rus com a llengua materna és de 407.000, xifra notablement superior al nombre de russos ètnics, en detriment de les terceres nacionalitats. Els càlculs basats en l'elecció dels estudiants a l'hora de seleccionar escoles on l'ensenyament sigui en estonià o en una altra llengua (escoles de secundària) indiquen que els no estonians representaran una cinquena part de la població a Estònia la propera generació. La població no estoniana es concentra principalment en pobles (el 91 % de tots els no estonians viuen en zones urbanes), i els principals centres de concentració (per al 80 % del total) són les sis ciutats principals d'Estònia: Tallinn, Tartu, Narva, Kohtla-Järve, Pärnu, Sillamäe.

El coneixement de la llengua estoniana augmenta lentament. Segons els resultats del cens de l'any 1989, el 18 % dels no estonians ètnics sabia parlar l'estonià; el coneixement de l'estonià entre els russos era del 15%, del 8,1% entre els ucraïnesos i del 6,8% entre els bielorrussos. En aquest grup de població, el percentatge de no estonians capaços de parlar-lo ha augmentat contínuament durant els darrers anys, passant d'un 14 % l'any 1988 a un 37 % el 1995. El mateix percentatge també s'ha publicat en el cens de l'any 2000.

2. Història breu

Després de la Revolució d'octubre a Rússia, el 21 de febrer de 1918 es va fundar l'Estat estonià. Estònia va ser un estat-nació independent fins al 16 de juny de 1940. El 17 de juny de 1940 la Unió Soviètica va annexionar Estònia i el 6 d'agost de 1940 Estònia es va incorporar a la Unió Soviètica. L'ocupació soviètica va durar fins que Estònia va recuperar la sobirania el 20 d'agost de 1991.

Els principals fluxos d'immigració en terres estonienes sempre han vingut acompanyats i seguits de guerres i arribades de nous conqueridors: al segle XIII, principalment alemanys i danesos; als segles XVI i XVII, suecs; i als segles XVIII i XIX –russos. Tanmateix, fins al començament de l'ocupació soviètica l'any 1940 la població de les terres estonienes era bastant homogènia pel que fa a la seva composició ètnica: amb el predomini dels estonians, els altres grups ètnics no sobrepassaven el 7,11 % en conjunt. No va ser fins després de les grans guerres, al segle XVII, que la proporció dels no estonians va assolir el nivell més alt d'un 15% (que representava prop d'una dotzena d'etnicitats diferents). Durant la forta onada de russificació a la dècada dels 80 i 90 del segle XIX, els russos representaven el 3,3% l'any 1881 i el 4,0% el 1897, segons els censos respectius.

A l'època medieval la llengua utilitzada en l'administració municipal era el germanobàltic, basat en l'alemany no culte (*Niederdeutsch*); els clergues utilitzaven el llatí per a la litúrgia sagrada; i la llengua de l'administrador de les terres depenia de la llengua dels conqueridors, és a dir, alemany (no culte), suec, rus i, en alguns llocs, danès i polonès.

Entre les dues Guerres Mundials Estònia era un estat independent, majoritàriament mononacional, les minories del qual (russos, alemanys, suecs i jueus) gaudien d'una àmplia autonomia cultural, adoptada l'any 1925. Els alemanys i els jueus vivien principalment en pobles, els suecs a la regió costanera d'Estònia o a les illes. Obeint una petició de Hitler, la major part dels alemanys va marxar d'Estònia l'octubre de 1939.

Seguint el pacte de no-agressió germanosoviètic i el seu protocol secret (conegut com el pacte Molotov-Ribbentrop), la Unió Soviètica va ocupar els estats independents de Lituània, Letònia i Estònia el juny de 1940. Estònia es va proclamar part de la Unió Soviètica (6 d'agost de 1940), va nomenar la República Socialista Soviètica d'Estònia, i va caure sota el domini de l'aparell governamental soviètic i del Partit Comunista. L'annexió d'Estònia per part de la URSS l'any 1940 va suposar canvis desastrosos en la població, inclosa la seva composició ètnica, fet que

va ocasionar matances (més de 180.000 en total), deportacions massives (més de 20.000 persones en total) i empresonaments d'habitants autòctons (prop de 75.000), així com la immigració simultània de la població del país ocupant. Es van tancar totes les escoles, societats i clubs de les minories ètniques, i es va posar fi al sistema d'autonomia cultural. Es van clausurar les revistes i els diaris.

La Segona Guerra Mundial va assolir Estònia dues vegades. Alemanya va conquerir Estònia l'any 1941 i el 1944 el país va tornar a ser ocupat per la Unió Soviètica. A finals de 1941 els Nazis van declarar Estònia país sense jueus (*judenfrei*). Són molts els factors que van contribuir a la disminució de la població estoniana, especialment els danys i les pèrdues de la guerra, els empresonaments i les execucions, i també les deportacions i les onades de refugiats. Entre els anys 1939 i 1940 prop de 22.000 germanobàltics van marxar d'Estònia per tornar a Alemanya. L'any 1943 els suecs estonians (uns 7.500) van abandonar les seves cases a la regió costanera d'Estònia i a les illes per anar a Suècia, de conformitat amb un tractat germanosuec, per tal d'alliberar-se de la guerra. L'any 1944, abans de l'arribada de l'exèrcit soviètic, uns 75.000 estonians van marxar com a refugiats (especialment cap a Suècia i Alemanya), per por que tornés el terror soviètic. Com a resultat, l'any 1946 la població estoniana havia disminuït una cinquena part (200.000) fins a 854.000. Només 23.000 no estonians (un 2,7 %) es van quedar com a minories a Estònia (Tiit (1993) qüestiona la xifra de 97,3 %, i proposa la de 95-96 %).

3. Ocupació soviètica

Durant la primera dècada d'ocupació, sota el règim totalitari d'Stalin, es van utilitzar mètodes opressius per crear condicions socials i demogràfiques favorables per a la destrucció dels estonians, de la seva llengua i dels vestigis de les minories indígenes, substituint-los per personal rusoparlant importat i "digne de confiança". Per tal que les condicions fossin més acceptables per als nousvinguts no estonians, es van russificar diverses àrees funcionals i els estonians van haver d'aprendre rus per poder conservar els seus llocs de treball. El rus va esdevenir la segona llengua a l'ensenyament (no una llengua estrangera!), i en algunes zones, la primera. Els nousvinguts no van considerar necessari aprendre la llengua local de l'Estònia ocupada, i és per això que el percentatge de coneixement és tan baix entre els no estonians (13-20%). Entre els nousvinguts no es va fomentar el respecte per la llengua i la cultura locals.

La transferència il·legítima de territori estonià a Rússia a finals de l'any 1944 (2.235 km², el poble Petseri/Pechory i els deu comtats que l'envolten i s'estenen més enllà del riu Narva, amb una població ètnica mixta de 56.000 habitants, 19.000 dels quals eren estonians) va suposar que gairebé tota la població es convertís en monoètnica. Aquesta zona es va unir a Pskov i a la regió de Leningrad (Anderson 1990). En aquestes àrees s'hi concentrava i hi convivia una població indígena de 56.000 habitants, entre els quals hi havia estonians ètnics (setud, 19.000), russos, i més enllà del riu Narva, ingrians. Segons el cens de 1934, els estonians van aconseguir formar una majoria a Petseri.

Les minories no russes a Estònia no van tenir la possibilitat de promoure ni mantenir la seva cultura i llengua pròpies. Es van abolir totes les seves institucions, inclosos els mitjans de comunicació, les escoles, els clubs i les associacions, etc. Les mateixes lleis, de fet, que es van aplicar a les minories russes a Estònia, amb l'única diferència que la xarxa d'escoles en llengua russa i els clubs van augmentar significativament, tot i que no promovien la cultura ètnica local, sinó la cultura socialista de tota la Unió amb un fort component ideològic.

Estònia es va reorganitzar a la Unió Soviètica com una unitat ètnica (república), sense cap subunitat basada en components ètnics. Com a conseqüència, la resta de grups ètnics no estonians a Estònia, a excepció dels russos, van haver de renunciar als seus sistemes de manteniment ètnic i als seus drets humans lingüístics.

A més de la implantació de l'exèrcit d'ocupació soviètic -amb 505 bases a Estònia (Hallik 1994:57)-, el govern de la URSS va enviar els treballadors russos i les granges col·lectives a Estònia per mitjà del sistema *orgnabor*. Com que el nombre d'estonians no va assolir el nivell anterior a la Segona Guerra Mundial, que es va mantenir per sota del milió, la proporció d'estonians de la població global va disminuir d'un 97,3 % l'any 1945, a un 61,5 %, el 1989.

Amb l'arribada de nouvinguts es van produir canvis en la llengua funcional i territorial. En diversos **àmbits funcionals**, el rus va substituir l'estonià a causa de la subordinació directa d'Estònia a Moscou; és el cas de la banca, les estadístiques, la *militia* (la policia soviètica), el ferrocarril, el transport naval i aeri, la mineria, la producció d'energia, etc. D'entre les raons per traslladar-se a Estònia destacaven una millor qualitat de vida (a Rússia es patia fam), el reclutament organitzat (feina a la construcció, a la indústria de petroli extret de l'esquist bituminós (*oil shale*)), posicions privilegiades en activitats comercials concretes que no confiaven als estonians, per exemple la navegació i l'aviació (una oportunitat d'escapar per als estonians), el ferrocarril (amb risc de sabotatges), les comunicacions (secrets d'Estat), etc. Algunes activitats funcionals eren del tot noves a Estònia i no existia una terminologia estoniana corresponent, per tant, s'utilitzava el rus, per exemple *Gospplan* (planificació d'estat) i la KGB. D'altres es van recrear en rus, per exemple tot allò que estigués relacionat amb efectes militars. Es va prohibir una antiga professió estoniana, la pesca d'altura, i es van cremar i destruir les barques. En lloc seu es va crear el sistema de transport i pesca marina en rus, parant especial atenció a la conscienciació ideològica. Com a conseqüència d'això, a principis de la dècada dels 80 els estonians representaven menys de la meitat dels empleats en la indústria i el transport.

Ahora que van disminuir les zones funcionals i regionals on s'utilitzava l'estonià, es va produir un **ràpid augment de l'estatus del rus**. Diversos factors en van ser la causa, com ara que el rus va esdevenir l'única llengua obligatòria en diverses esferes funcionals, la construcció d'una xarxa de plantes, fàbriques, oficines, institucions i agències de serveis amb el rus com a mitjà de comunicació, paral·lela a les que ja funcionaven en llengua estoniana, així com centres d'oci i zones residencials, que oferien educació a tots els nivells (inclosa l'educació secundària, la formació professional, etc.) i serveis en rus. Aquestes estructures s'omplien amb l'arribada massiva continuada d'immigrants. Com a conseqüència es va crear a Estònia un entorn russoparlant sense cap contacte amb els estonians ni amb la llengua estoniana, obstaculitzant de manera eficaç una possible integració.

L'assimilació de terceres nacionalitats va ser un dels elements clau en la creació d'aquest entorn russoparlant a Estònia. Segons el cens de l'any 1989, la composició ètnica a Estònia era la següent: 963.000 estonians, 475.000 russos, 48.000 ucraïnesos, 28.000 bielorrussos, 16.600 finesos, 4.600 jueus, 4.000 tàtars, 3.500 letons i 3.000 polonesos. El grup de terceres nacionalitats (gent que no era ni estoniana ni russa d'origen) va assimilar majoritàriament el rus (a Estònia!). Pertanyien a aquesta categoria la majoria d'ucraïnesos, bielorrussos, jueus, alemanys i polonesos d'origen –segons el cens de 1989 només el 40 % utilitzava la llengua materna com a primera llengua, el 52 % s'havia russificat, i aproximadament el 8 % havia canviat a l'estonià. El percentatge d'aquells que reclamaven el rus com a llengua materna era del 78,4 % entre els jueus, del 67,1 % entre els bielorrussos, del 63,4 % entre els polonesos, del 56,5 % entre els alemanys i del 54,5 % entre els ucraïnesos.

4. Política lingüística de russificació

Es va qüestionar implícitament la política lingüística dels documents oficials sota la màscara de la ideologia. L'única excepció semblava ser la planificació d'adquisició. Els objectius de la política lingüística soviètica a Estònia semblaven ser:

- 1) Un monolingüisme rus a tots els nivells per als russos, amb un aprenentatge de la llengua titular local opcional o formal (sense classes i fins i tot sense mestre), amb el suport del quadre de dirigents (per a personal militar, buròcrates del Partit Comunista);
- 2) Bilingüisme minoritari per a altres nacions titulars, amb àmbits funcionals en llengua russa en expansió;
- 3) Assimilació principalment del rus per part de les "terceres nacionalitats".

La política lingüística soviètica a Estònia es va implementar mitjançant un patró d'immigració privilegiat. Per tal de consolidar els immigrants sobre la base de la llengua russa es van seguir tres passos:

- la creació d'un entorn paral·lel en llengua russa, sense necessitat de canviar a l'estonià;
- la transferència contínua d'àmbits territorials i funcionals de l'estonià al rus, i
- incentius ideològics per preferir el rus abans que l'estonià.

Es van portar a terme altres activitats que atacaven la integritat de l'estonià:

- l'ús creixent del rus en l'Administració i en la comunicació massiva,
- un programa extensiu de traduccions del rus,
- un programa massiu d'ensenyament de la llengua russa.

5. Política lingüística des del 1988

Els anys posteriors a 1988 reflecteixen els canvis més importants en la societat estoniana, que van afectar tots els àmbits. Per tant, la política lingüística, basada en un concepte totalment diferent de l'anterior, va ser un dels principis bàsics en la modificació de la societat estoniana. La política de renormalització ha estat lenta i difícil per l'herència del període anterior. En concret, l'existència de dos grups lingüístics actius, els estonianoparlants i els russoparlants, que s'identifiquen a ells mateixos com majoria a Estònia i que representen punts de vista diferents sobre temes crucials, ha fet difícil trobar solucions. Les condicions de la *perestroika*, que oferia més llibertat, van permetre la mobilització massiva d'aquests grups, augmentant gradualment les tensions i els conflictes. Això es va produir juntament amb la disminució del poder central, especialment en l'àmbit de la ideologia, canalitzant la lluita per a la redistribució del poder en l'eix del centre (Moscou) i de la república (Estònia), amb el liderat de la república, que va perdre la seva dependència de Moscou per passar a estar sota la influència de la població d'Estònia cada vegada més.

Els àmbits funcionals que es van reorganitzar (la banca, les agències immobiliàries), els que es van tornar a restablir (l'exèrcit estonià), o els que eren molt rendibles (i legals, com la tecnologia de la informació) es van estonianitzar. Mentre que les fàbriques i plantes antigament subordinades a la Unió que no entraven dins d'aquests criteris van continuar funcionant en rus, i solament l'estructura de gestió i control va passar a ser en estonià.

Les repúbliques bàltiques van ocupar una posició d'avantguarda a la *perestroika*, sent-ne molt més receptives; no obstant això, els bàltics volien anar molt més enllà del que els reformadors de Moscou estaven preparats a permetre (Smith 1994:139). Per això, sense disposar d'un control autoritari, van encaminar-se cap a dues direccions principals, indesitjables per als líders polítics incumbents; particularment la restauració de la sobirania nacional d'Estònia i la restauració del dret d'existència de les llengües i les cultures dels estonians i d'altres grups ètnics discriminats.

Les dues lleis corresponents van ser la Declaració de la Sobirania i la Llei de la Llengua. El 16 de novembre de 1988, el Consell Suprem d'Estònia va aprovar la Declaració de Sobirania, i va declarar la supremacia de les lleis estonianes sobre les soviètiques. El 6 de desembre de 1988 el Consell Suprem va proclamar l'estonià com a llengua oficial de l'estat d'Estònia i la va legalitzar com a tal mitjançant la corresponent esmena constitucional.

Es van prendre diverses mesures proestonianes addicionals: la legalització dels colors nacionals, la restauració del nom de la República d'Estònia, la declaració d'Estònia com a país en període de transició cap a la independència (*restitutio ad integrum*) i l'establiment de les quotes d'immigració. Es van prendre altres mesures per retornar la llengua estoniana al seu estat legítim. L'agost de 1990 el govern estonià va decidir derogar totes les lleis que discriminessin l'ús de l'estonià i va optar per crear un òrgan autoritzat a supervisar la implementació de la Llei de la Llengua. El 23 de novembre de 1990 es va establir el Consell Nacional de la Llengua, principal òrgan responsable d'implementar les planificacions lingüístiques a Estònia, de controlar l'ús de l'estonià, llengua oficial, com a llengua materna i com a segona llengua, i de donar suport i regular l'ús de la llengua minoritària entre la població adulta. La seva tasca es basava en els articles rellevants de la Constitució, la Llei de la Llengua, la Llei de l'Ensenyament i la Llei d'Autonomia Cultural, així com en les normes internacionals dels drets humans. Les funcions principals del Consell consistien a elaborar la política lingüística i les estratègies per a la planificació del llenguatge, incloses l'organització, supervisió i anàlisi de la introducció de la Llei de la Llengua, la millora dels mètodes d'ensenyament de la llengua, la supervisió de la tasca terminològica i onomàstica normativa i la direcció d'estudis sociolingüístics.

A Estònia calia solucionar una sèrie de sofisticats problemes de democràcia i drets humans, entre els quals s'hi trobava la confrontació creixent entre les dues comunitats lingüístiques. Els estonians tenien dret a acabar amb l'ocupació i l'opressió, inclosa l'opressió lingüística. Simultàniament, aquells que van immigrar durant l'ocupació, no esperaven que aquesta acabés de manera sobtada, amb la qual cosa van haver de fer front a les obligacions relacionades amb el llenguatge i la ciutadania, van disminuir la seva competitivitat en el mercat laboral i van mpitjorar la seva qualitat de vida relativa en comparació amb la població autòctona.

És per això que van sorgir dues qüestions clau pel que fa a la transformació estoniana davant de les quals els moviments populars van haver de prendre posicions: la sobirania d'Estònia per un costat i la protecció de la llengua estoniana i d'altres qüestions culturals per l'altre.

6. Llei de la Llengua del 1989

El 18 de gener de 1989 el Consell Suprem Soviètic de la República Socialista Soviètica d'Estònia va aprovar la Llei de la Llengua. Es tractava d'una llei provisional pel que fa al contingut, i satisfieia les necessitats del procés transformacional que tenia lloc a Estònia. Tot i descriure l'estonià com a única llengua oficial, per conveniència política, el principi fonamental es basava en el requisit del bilingüisme estonià-rus, que imposava com a condició que els ocupants de certs càrrecs tinguessin competència en ambdues llengües, estonià i rus (en la majoria dels casos n'hi havia prou amb saber 800 paraules). Per tal d'assolir el nivell exigít es va retardar la llei 4 anys, de manera que no va entrar en vigor fins l'1 de febrer de 1993. La llei va ser vigent fins al 1995, any en què la llei de la llengua del 1995 la va declarar sense efecte.

La llei de la llengua del 1989 s'hauria de veure com un remei per als problemes lingüístics en aquella època. El problema principal havia estat l'augment catastròfic del monolingüisme rus per raons de canvis demogràfics, de baix estatus dels estonians en diverses zones funcionals i regionals i de l'educació no integradora. En un context així, les lleis de la llengua s'haurien d'haver considerat com una resposta a l'amenaça considerable envers l'autonomia lingüística i nacional local.

La llei es regia pels principis següents:

- **El principi de bilingüisme dels serveis i les agències estatals**, amb el dret dels clients a escollir la llengua de comunicació, un cop introduïdes les restriccions sobre el monolingüisme dels venedors i del personal de serveis, que, tenint en compte la situació, es traduïa en restriccions per als russos –claparadorament monolingües en l'època –pel que fa a la mobilitat ascendent i a la contractació en posicions de contacte públic.
- **Requisits lingüístics en lloc de criteris ètnics**. El llenguatge com a element vital d'identitat i supervivència nacionals no era negociable. Simultàniament, amb la població estoniana acostumada a les minories, el problema d'etnicitat era menys important. Per això, no es van introduir preferències ètniques en la legislació ni en l'Administració però, en canvi, es van introduir requisits lingüístics, mentre que es proporcionaven drets clarament lingüístics als parlants d'altres llengües (Ozolins 1994: 168).
- **Llei de la Llengua amb efectes propagandístics, més que per a la seva implementació**. Alguns articles de la llei no tenen sentit jurídic, o la seva implementació sobrepassa l'abast d'un estat democràtic. Això s'hauria de considerar, doncs, com un indicador de la necessitat d'un canvi de direcció. Simultàniament, la implementació de la llei era secundària, i comprensiva políticament, i es demanava que es posposés en el futur. Aquesta pot ser la raó per la qual l'establiment d'un ens per a la implantació de la llei, el Consell Nacional de la Llengua, no es portés a terme fins al 1990. Aquest fet el destaca Maurais (1997: 158), que aprecia com a defecte principal la manca d'una agència estatal encarregada de tots els aspectes pràctics a l'hora de portar a terme el canvi del rus.

- **Signes visibles de la nova política lingüística.** Maurais (1997:152) ha destacat la necessitat d'un canvi visible en alguns àmbits de política lingüística, per tal de reduir la incertesa sobre el futur de la llengua per mitjà de manifestacions concretes i visibles del llenguatge. En el cas d'Estònia poden ser signes bilingües públics i informació, i requisits lingüístics per aconseguir un lloc de treball.
- **Llei de la Llengua com a poder redistribuidor.** La Llei de la Llengua va provocar mobilitzacions de grups basats en interessos lingüístics. Tanmateix, el més angoixant no era el contingut de la Llei, sinó els factors polítics que s'hi amagaven al darrere. Maurais (1991), que va analitzar la Llei de la Llengua estoniana comparada amb el Quebec i 4 repúbliques més, va destacar que "la qüestió del llenguatge amaga lluites de poder en una societat determinada, com ja s'ha esmentat reiteradament, i els factors extralingüístics desenvolupen un paper important en la planificació lingüística" (Maurais 1991:119).

Des del punt de vista formal, la Llei de la Llengua estoniana de 1989 no va alterar considerablement la situació anterior, però en canvi va mantenir l'*status quo* garantint el dret a rebre una educació en la pròpia llengua materna, amb l'estoniana gaudint d'un estatus elevat entre els estonians i el rus entre els russos (Taagepera 1990). Ozolins (1994), tanmateix, considera que aquestes modestes polítiques lingüístiques dels estats bàltics són un element fonamental en la reconstrucció nacional i en la transició del sistema soviètic. La Llei de la Llengua va redefinir l'estatus de l'estoniana, passant d'un estatus minoritari adquirit *de facto* a un estatus plenament nacional com a llengua de l'estat i l'administració i de gran discurs social (Ozolins 1994: 161).

En aquest sentit, l'adopció de la Llei va marcar la distribució del poder i, juntament amb això, la formació de noves elits a Estònia. Com a conseqüència dels anteriors canvis insignificants per a la majoria de la població russoparlant (la Llei no afectava directament la majoria de la població), l'ambigüitat de la situació amb les dues endomajories va seguir existint, provocant diversos conflictes addicionals i proporcionant les bases que influenciarien la política exterior. Ozolins dóna suport a l'opinió que Estònia, "durant el breu període des de la independència, ha estat capaç de satisfer considerablement els seus objectius de política lingüística." (Ozolins 1994: 161).

Tanmateix, l'abast fonamental es va centrar en programes visibles a curt termini, mentre que els programes a llarg termini com ara l'educació i els esquemes d'integració no van rebre l'atenció adequada o fins i tot es van negligir. Per això, la nova situació emergent encara no era satisfactòria i va caldre fer un pas qualitatiu per millorar la situació lingüística a Estònia.

Així doncs, la llengua estoniana funciona en quatre tipus diferents d'entorn lingüístic. Tanmateix, l'estoniana és l'única llengua que es parla a Estònia en diverses combinacions d'entorn. En primer lloc, proporciona l'únic **entorn lingüístic** en una gran part del territori estoniana, a excepció de les ciutats principals, les zones urbanes de Harjumaa i Ida-Virumaa i la costa occidental del llac Peipsi. En segon lloc, competeix amb èxit amb el rus en l'entorn del pluralisme lingüístic estratificat en la majoria de les ciutats on és present la comunitat russa (Tallinn, Tartu, Pärnu, Haapsalu, Kehra, Loksas, etc.); els estonians formen una minoria en 6 zones urbanes i en 4 municipis (communes). En tercer lloc, sembla haver-hi un entorn de coexistència bilingüe pacífica entre la llengua estoniana i la russa a la costa occidental de Peipsi (Mustvee, Kallaste). Per acabar, es marginalitza l'estoniana en alguns pobles i ciutats d'Ida-Virumaa (Narva, Sillamäe, etc.).

7. Planificació de l'estatus actual

La planificació del llenguatge a Estònia s'implementa a través de la legislació, que comprèn la Constitució, més de 400 lleis i lleis jurídiques i normatives inferiors. La Constitució estoniana proporciona la base per a futures estratègies relacionades amb la llengua. Diversos articles de la Constitució regulen els aspectes lingüístics. La tasca de creació de la nació d'Estònia com a estat nació sembla bastant equilibrada a la Constitució, i es conceptualitza la política lingüística comuna mitjançant la introducció de l'estoniana com a llengua (nacional) oficial, un sistema de jerarquització i regulació per a les llengües minoritàries, i, com a contrapartida, la llengua es considera un dret humà, que proporciona protecció lingüística per als objectius individuals i col·lectius. La Constitució proclama Estònia com un estat-nació i com un estat unitari políticament (article 2), de manera que les regions ètnicament autònomes són

anticonstitucionals. Les dues característiques principals de la creació de la nació, especialment els requisits per a la introducció del llenguatge comú i de la jerarquització dels llenguatges, porten als dos règims lingüístics introduïts en la Constitució, que són (Rannut 1997):

- monolingüisme estonià en tot el territori d'Estònia;
- bilingüisme lingüístic de les minories estonianes, que es reflecteix de dues maneres:
 - autonomia territorial;
 - autonomia cultural.

A més de tot això, el govern estonià pot introduir els règims funcionals relacionats amb l'ús de la llengua estrangera.

El règim monolingüe es basa en dos focus diferents: els requisits administratius basats en les necessitats instrumentals d'un estat (llengua oficial, informació, traducció, etc.) i els drets lingüístics específics, que donen suport a l'entorn lingüístic estonià. Els drets humans lingüístics es basen en diversos principis fonamentals, inclosos el **principi de no-discriminació** (igualtat davant la llei) i els **drets de comunicació** (llibertat d'expressió). El dret humà nacional més important, el **dret a comunicar-se en la llengua estoniana** en tot el territori d'Estònia, apareix a l'article 2 de la Llei de la Llengua. Fa referència a l'entorn lingüístic estonià, i imposa obligacions a totes les institucions i òrgans artificials davant de qualsevol persona. La llei no distingeix entre persones jurídiques públiques o privades ni entre posicions subordinadament superiors dins d'aquestes. Per tal de complir aquesta obligació, l'article 5 de la Llei de la Llengua (Requisits per al coneixement i l'ús de la llengua estoniana) delega al Govern de la República, per tal que el reguli per mitjà de normes, l'establiment dels requisits per al coneixement i l'ús de la llengua estoniana per part dels treballadors d'institucions estatals i governs locals, així com de treballadors d'institucions, empreses i organitzacions que treballin de cara al públic.

La valoració i la prova de competència de la llengua estoniana es basa en el *Marc Comú Europeu de Referència per als Llenguatges: aprenentatge, ensenyament, valoració*, segons el qual la competència en l'estonià es divideix en tres àmplies categories:

- nivell bàsic, que correspon als nivells A, B, C del sistema anterior.
- nivell intermedi (anteriorment D),
- nivell avançat (anteriorment E, F).

8. Règim lingüístic territorial bilingüe

Per tal de protegir les minories lingüístiques i ètniques d'Estònia, s'ofereixen dos règims bilingües. El règim territorial bilingüe es basa en els articles 51(2) i 52(2) de la Constitució, segons els quals en les localitats en què com a mínim la meitat dels residents permanents pertanyin a una minoria ètnica, totes les persones tindran el dret a rebre respostes de l'estat i de les autoritats governamentals locals i dels seus funcionaris en la llengua d'aquella minoria ètnica i les autoritats governamentals locals podran utilitzar la llengua de la majoria dels residents permanents d'aquella localitat en les comunicacions internes.

Aquest dret del consell mitjançant el qual un govern local podia proposar una llengua que no fos l'estoniana en l'administració interna es va utilitzar en els Consells municipals de Narva i Sillamäe l'any 1995. No obstant això, el govern estonià va rebutjar aquestes propostes per dues raons: en primer lloc, perquè tot i que la majoria dels residents a Narva i Sillamäe són d'origen rus, no constitueixen una minoria russa segons l'article 2 de la Llei d'Autonomia Cultural, que considera minoria el fet de pertànyer a la ciutadania estoniana. La segona raó era la condició d'ús d'una llengua addicional, de tal manera que els membres del Consell havien de ser capaços de fer la seva feina en estonià. Com que aquesta condició no es complia (la major part de la feina es feia en rus), el govern no va creure necessari prendre una decisió favorable en aquest cas.

El segon règim bilingüe es basa en l'autonomia cultural. L'article 50 de la Constitució garanteix a les minories ètniques "el dret, en benefici de la seva cultura nacional, d'establir institucions d'autogovern d'acord amb les condicions i procediments establerts per la Llei d'Autonomia Cultural per a les Minories Nacionals."

L'any 1993 el Parlament estonià va adoptar la **Llei d'Autonomia Cultural per a les Minories Nacionals**. Es tracta de la successora d'una llei semblant que es remunta a l'any 1925. La Lliga de les Nacions considerava que la llei de 1925 era el text model per a les autonomies culturals de les minories nacionals. La nova llei, que en general ha estat reconeguda favorablement pels experts del Consell Europeu (Bratinka *et al.*), revitalitza i simplifica la versió antiga. Segueix la definició de Capotorti pel que fa a la determinació de les minories nacionals. La llei reconeix com a minories nacionals els ciutadans d'Estònia que:

- resideixin al territori d'Estònia;
- mantinguin vincles antics, fermes i durables amb Estònia;
- es diferenciïn dels estonians pel que fa a les seves característiques ètniques, culturals, religioses o lingüístiques;
- estiguin interessats a preservar junts les seves tradicions culturals, la religió o la llengua que constitueix la base de la seva identitat comuna.

La posició d'Estònia pel que fa a la definició de minoria va quedar confirmada per mitjà de la ratificació de la **Convenció Marc per a la Protecció de les Minories Nacionals** el 21 de novembre de 1996 per part del Riigikogu, el Parlament estonià, que va fer una declaració segons la qual la República d'Estònia entén el terme minories nacionals, que no es defineix en la Convenció, exactament tal com s'ha esmentat anteriorment.

L'autonomia cultural de les minories nacionals la pot establir qualsevol persona que pertanyi a les minories alemanya, russa, sueca i jueva i qualsevol persona que pertanyi a una minoria nacional amb més de 3.000 membres. Els membres d'una minoria nacional tenen dret a:

- 1) crear i donar suport a institucions culturals i educatives i a congregacions religioses;
- 2) formar organitzacions ètniques;
- 3) practicar tradicions culturals i costums religiosos sempre que no posin en perill l'ordre públic, la salut i la moral;
- 4) utilitzar la seva llengua materna en els negocis dins dels límits establerts per la Llei de la Llengua;
- 5) editar publicacions lingüístiques ètniques;
- 6) tancar acords de cooperació entre institucions ètniques, culturals i educatives i congregacions religioses;
- 7) fer circular i intercanviar informació en la seva llengua materna.

Així doncs, la llei concedeix als ciutadans d'Estònia que pertanyin a una minoria el dret, concretament, a crear les seves pròpies institucions culturals i educatives i congregacions religioses, i a utilitzar la seva pròpia llengua tant en les comunicacions oficials com en les privades d'acord amb la llei de la llengua. A més, preveu l'establiment de consells culturals per part de les minories nacionals encarregades de l'organització i la coordinació de les activitats de les institucions d'autonomia cultural.

La llei també concedeix a les persones **no ciutadanes**, aquelles que resideixen a Estònia i pertanyen a una minoria nacional, el dret a participar en les activitats de les institucions culturals i educatives de la minoria nacional, reduint així, a la pràctica, la diferència entre ciutadans i no ciutadans.

L'efecte de la reinstauració de la llei d'Autonomia Cultural per a les Minories Ètniques l'octubre de 1993 ha estat modest fins ara, perquè hi ha altres lleis que atorguen aquells drets més detalladament. Pels volts del 2003 s'havien registrat més de 70 associacions diferents. La Unió Estoniana de Nacionalitats, una organització paraigua formada per més de 30 societats culturals, representa 21 minories ètniques per si sola. Com a conseqüència, actualment els ingrians estan colonitzant la zona, amb la celebració d'eleccions per a l'òrgan cultural d'autogovern.

També hi ha altres mecanismes que donen suport al manteniment ètnic i a la tolerància interètnica. Per tal de promoure la comprensió mútua i el diàleg entre els diferents grups, així com per proporcionar accés a les preses de decisions polítiques, el juliol de 1993 es va convidar els representants de les minories ètniques a una taula rodona amb l'òrgan consultiu permanent sota l'auspici del President de la República.

9. Règim de llengua estrangera

L'ús de la llengua estrangera queda regulat a la Constitució i, més detalladament, a la Llei de la Llengua. El principi de govern es basa en l'acord mutu, que alhora es basa en l'elecció de la llengua adequada per a totes les parts. Els casos excepcionals es deleguen al Govern, que els atorga flexibilitat: el **Decret Governamental Núm. 32** de 29 de gener de 1996 s'ocupa de dos casos: la transmissió d'informació, i la comunicació en el lloc de treball. Per als treballadors això implica haver de ser competents en la llengua estrangera corresponent. Els àmbits especificats són el transport internacional i el turisme, duanes, oficines d'informació, tràmits d'exportació i esdeveniments internacionals.

10. Lleis de ciutadania

El repte principal per normalitzar l'entorn lingüístic i la creació eficaç de la nació ha estat la manca d'integració de la comunitat russoparlant a Estònia. L'estatus legal d'aquest grup de població està relacionat amb la qüestió de successió de la Federació Russa als drets i deures de l'antiga Unió Soviètica. L'Acord de Minsk de 8 de desembre de 1991 i el Protocol Alma-Ata de 21 de desembre de 1991, que van fundar la Comunitat d'Estatos Independents (a continuació: CEI), no van solucionar el destí dels ciutadans soviètics fora del CEI. El successor de la URSS —la CEI—, va decidir que les lleis de naturalització passessin de ser *jus sanguinis* a ser *jus soli*, i privar així de la seva ciutadania els ciutadans de l'antiga Unió Soviètica i deixar-los "desemparats".

A diferència de les repúbliques que formen la CEI, la posterior Unió Soviètica, Estònia és (com Letònia), segons la seva Constitució i la llei internacional, el successor legítim i legal de la República d'Estònia, declarada el 24 de febrer de 1918 i annexionada a la força a la Unió Soviètica el 6 d'agost de 1940. La ciutadania d'Estònia es basa en un principi *jus sanguinis*, segons el qual un infant obté la ciutadania dels seus pares en el moment de néixer. Amb la reinstauració de la independència *de facto* d'Estònia es va aconseguir la reinstauració de la seva ciutadania *de facto*.

Estònia ha obeït una política d'inclusió consistent per integrar aquells residents que no són ciutadans d'Estònia. Des de 1992 els governs d'Estònia s'han mantingut fermes davant el dret d'aquesta gent a escollir la seva ciutadania, i han continuat creient que la ciutadania no es pot imposar a ningú. La ciutadania estoniana no es basa en l'origen ètnic. Totes les persones, incloses les que pertanyen a minories ètniques, que posseïen la ciutadania estoniana abans del 16 de juny de 1940, i els seus descendents, rebien automàticament la ciutadania estoniana. Segons el cens del 2000 hi havia prop de 170.000 persones que no eren ciutadanes d'Estònia i 83.000 ciutadans russos. El nombre d'ambdós grups disminueix anualment a un ritme de 6.000 a 9.000.

L'any 1992, el Consell Suprem d'Estònia va aprovar un **Decret sobre l'Aplicació de la Llei de Ciutadania**,¹ que va reactivar una versió esmenada de la Llei de Ciutadania d'1 de juliol de 1938. Això va dividir la població en dos grups: els ciutadans, és a dir, aquells que eren ciutadans de la República abans de la guerra i els seus descendents, i tota la resta. D'altres van poder obtenir-la per mitjà d'un procés de naturalització, però els exigien un breu període de residència i un nivell bàsic d'estonià. El Decret enumera totes aquelles persones que no tenen dret legal a la naturalització: servei actiu, personal militar estranger, antics treballadors dels òrgans de seguretat/intel·ligència soviètics, individus condemnats per delictes greus o delinqüents reincidents, i aquelles persones sense ingressos fixos.

La Llei de Requisits Lingüístics de l'estonià per a Sol·licitants de Ciutadania² es va adoptar el 1993, i la llei de ciutadania actual es va aprovar el 1995. Segons aquesta llei el nivell de competència lingüística de l'estonià ha de ser A2. També preveu les directrius de l'examen especial per a les persones nascudes abans de l'1 de gener de 1930, i per a les persones que es considerin permanentment incapacitades o que per la seva incapacitat no puguin finalitzar un examen segons el procediment habitual. El pla d'estudis actual de la llengua estoniana a les escoles bàsiques en llengua russa satisfà plenament els requisits de la llengua estoniana establerts per als sol·licitants de la ciutadania.

¹ RT 1992, 7, 109.

² RT 1993, 11 171.

Juntament amb l'adopció de la nova Llei de ciutadania, es va modificar tot el sistema de proves. La idea principal es va centrar en l'objectiu de la prova, les capacitats dels examinadors i la direcció administrativa del sistema de proves. Les noves proves lingüístiques es van preparar juntament amb experts de la Universitat de Cambridge, sota els auspicis del Consell Europeu (Toomsalu i Simm 1998: 51-52). Per tant, les habilitats lingüístiques es controlen per mitjà d'un sistema de control que es basa en el **Decret Governamental Núm. 250** de 20 de juny de 1995, i es ratifica així el procediment de la prova de llengua estoniana i la prova sobre el coneixement de la Constitució i de la Llei de Ciutadania.³ La condició de conèixer la Constitució i la Llei de Ciutadania es presenta en forma de qüestionari aprovat pel **Decret Núm. 15 del Ministeri de l'Interior**. Tanmateix, el nivell de sofisticació lingüística és heterogeni i sembla excedir el de la prova de llengua estoniana, on el nivell de coneixement és general. A més, la terminologia pertany a un àmbit especialitzat. Així doncs, per tal de vèncer les dificultats que van més enllà dels requisits lingüístics, els examinands poden consultar el text de la Constitució i la Llei de Ciutadania en llengua estoniana durant la preparació de la prova.

L'any 1998 el Riigikogu va esmenar novament la llei, i es va permetre que els pares sense nacionalitat que haguessin viscut a Estònia un mínim de cinc anys poguessin sol·licitar la ciutadania per als seus fills nascuts a la República d'Estònia mitjançant un procediment simplificat. En aquest cas, els requisits són els següents: l'infant ha d'haver nascut després del 26 de febrer de 1992 i no ha de tenir més de 15 anys.

11. Planificació del corpus

La **planificació del corpus** consisteix en el desenvolupament conscient, l'enriquiment, l'estabilització i l'actualització de la llengua estàndard. Suposa l'aportació de recomanacions lingüístiques i la fixació de normes. El **cultiu del llenguatge** és la canalització pràctica de la planificació del corpus, amb la introducció de recomanacions de planificació lingüística, activitats pràctiques per millorar l'ús de la llengua i fer-la més eficaç, explicació de les recomanacions lingüístiques, la seva propagació i el seu ensenyament.

La planificació del corpus a Estònia s'ha basat en la promoció, la persuasió i el sistema educatiu, evitant la regulació jurídica a gran escala. És per això que la Llei de la Llengua ho resumeix així: "Article 1(2) La base de l'ús oficial de la llengua estoniana, en el context de la Llei actual, haurà de ser l'estàndard de la llengua escrita estoniana segons els procediments determinats pel Govern de la República."

El **Decret Núm. 323** del Govern estonià de 3 d'octubre de 1995 va fixar l'estàndard de la llengua escrita estoniana. Aquest decret interpreta la norma com un sistema de normes i recomanacions ortogràfiques, gramaticals i lèxiques, per tal d'oferir integritat i claredat en l'ús de la llengua oficial. També forma part de les habilitats professionals dels treballadors i estableix els recursos, les autoritats i els òrgans supervisors.

L'estudi de l'estonià (coneixement de la llengua estoniana, estructura de les seves varietats, ús, variació i canvi) dona suport a les activitats de planificació del corpus que es basen en col·leccions lingüístiques. Entre els objectius s'hi inclouen la qualitat de la recerca, sempre que l'estonià s'estudiï a un nivell acceptat internacionalment en totes les branques contemporànies de tractaments acadèmics complets de lingüística i publicació. Normalment les activitats de planificació lingüística es divideixen en tres:

La planificació lingüística estàndard té com a objectiu la qualitat de l'estonià estàndard; es preparen els recursos de planificació lingüística (diccionaris i guies d'ús), i es desenvolupen les bases de dades, oferint així normes i recomanacions lingüístiques uniformes.

La planificació lingüística amb finalitats especials (LSP, de l'anglès) és una part de la planificació del corpus que se centra en les necessitats de formalització de subllengües (vocabulari tècnic sistematitzat, diccionaris especialitzats) amb l'objectiu d'oferir un bon nivell d'estonià especialitzat que satisfaci les necessitats dels especialistes.

³ RT I 1995, 56, 973.

La planificació de la denominació és un sistema de principis i mesures pràctiques que regula les denominacions com a formes lingüístiques identificables, i en garanteix la claredat, la precisió i la no-ambigüitat en l'ús. També protegeix i desenvolupa l'herència onomàstica estoniana com a portadora de la identitat estoniana. Els estàndards existents inclouen la Llei comercial de 1995 (inclòs el capítol de noms comercials), la Llei de noms de llocs del 2003 i la Llei de noms personals (2004).

Les col·leccions lingüístiques són vitals per a l'estudi i la planificació de la llengua estoniana. Les tasques inclouen la preservació i la constant ampliació de les col·leccions, la seva sistematització i modernització tecnològica (digitalització, emmagatzematge de discos compactes, etc.) i fer que les col·leccions siguin fàcils d'utilitzar (incloent-hi l'accés *on-line*).

La regulació jurídica sobre les polítiques de denominació es més minuciosa. Peeter Päll (1997) ha enumerat les lleis jurídiques que regulen l'ús dels noms. El cinquè capítol (Articles 19-22) de la Llei de la Llengua⁴ parla de noms, designacions i informació. Aquest capítol para especial atenció a la solució de problemes jurídics relacionats amb la forma internacional d'un nom, segons la qual la forma llatina internacional del nom d'un lloc, ciutadà, assumpte, empresa, institució o organisme estonià és la mateixa que la que s'utilitza a Estònia.

A més, hi ha diferents lleis que recorden la qüestió dels noms (cf. Päll 1997). La **Llei de la divisió administrativa del territori estonià**,⁵ a la qual se li va adjuntar un decret governamental, per tal d'efectuar canvis de límits i noms de petits objectes administratius.⁶ La **Llei de noms geogràfics** es va adoptar l'11 de desembre de 1996.⁷ La **Llei de Família** sobre les qüestions relacionades amb els noms propis es va adoptar el 10 d'octubre de 1994.⁸ El capítol 2 de la **Llei comercial** (Articles 7-15), adoptada el 15 de febrer de 1995,⁹ s'ocupa dels noms comercials.

12. Planificació d'adquisició

Un tema preocupant tant per als estonians com per als parlants d'altres llengües ha estat la llengua d'ensenyament, intrínsecament relacionada amb interessos conflictius de promoció de la llengua comuna i de manteniment de la minoria. Aquest dilema es reflecteix a la Constitució. Respecte als drets educatius, l'Art. 37(4) de la Constitució declara: "Totes les persones tenen dret a ser instruïdes en estonià. Simultàniament, la segona clàusula garanteix el dret de les institucions educatives establert per a les minories ètniques d'escollir la llengua amb què volen ser instruïdes."

L'article 6 de la **Llei del Llenguatge** preveu garanties educatives en la llengua estoniana i en una llengua estrangera: "Les institucions estatals i els governs locals garantiran l'oportunitat de ser educat en llengua estoniana, segons els procediments prescrits per llei, en totes les institucions educatives que els pertanyin, així com l'oportunitat de ser educat en una llengua estrangera, segons els procediments prescrits per llei." El mateix principi s'havia adoptat anteriorment a la Llei d'Ensenyament de 1992.

L'ensenyament lingüístic en altres tipus d'escoles està regulat per les lleis corresponents. La **Llei d'escoles privades**¹⁰ concedeix al propietari de l'escola el dret a fixar la llengua de l'escola (Art. 14), amb la condició que s'ensenyi estonià a partir del tercer curs (tercer de primària). La **Llei d'escoles de formació professional**¹¹ estableix l'estonià com a llengua d'ensenyament (Art. 18(3)). El fundador de l'escola és qui determina l'ús d'altres llengües. La **Llei d'Universitats**¹² estableix l'estonià com a llengua d'ensenyament (art. 22(8)), i deixa que sigui el Consell Universitari qui determini l'ús d'altres llengües.

⁴ RT I 1995, 23, 334.

⁵ RT I 1995, 29, 356; 1996, 42, 808.

⁶ RT I 1996, 72, 1268.

⁷ RT I 1997, 1, 2.

⁸ RT 1994, 74, 1324; 1995, 29, 356; 59, 1006; 1996, 36, 738; 1997, 16, 261.

⁹ RT I 1995, 26-28, 355.

¹⁰ RT I 1993, 35, 547.

¹¹ RT I 1993, 74, 1054.

¹² RT I 1995, 12, 119

13. Situació actual

Existeixen documents que certifiquen que la comunitat russoparlant sol·licita més oportunitats per aprendre estonià. Cada vegada hi ha més pares russoparlants que busquen l'oportunitat d'ajudar els seus fills a esdevenir bilingües, però també els interessa que els seus fills mantinguin la seva identitat cultural. Les estratègies actuals d'ensenyament de l'estonià com a segona llengua no han obtingut els resultats esperats. Concretament, la major part dels graduats dels instituts de batxillerat en llengua russa no tenen prou coneixement de la llengua estoniana com per ser competitiu en el mercat laboral o per continuar els estudis en institucions d'ensenyament superior. És per això que es tracta d'un tema de gran prioritat per al govern d'Estònia, que l'any 2000 va adoptar el Programa Estatal d'Integració a la Societat Estoniana 2000-2007.

14. Educació preescolar

El problema principal a les institucions educatives de preescolar en llengua russa és el baix nivell dels mestres. L'any 2002 a Estònia hi havia 596 institucions educatives preescolars, inclosos 125 jardins d'infància en llengua russa (incloent-hi els jardins d'infància que utilitzen tant l'estonià com el rus per treballar). A les escoles també hi ha grups de preparació especial per a nens en edat preescolar d'entre 6 i 7 anys. A l'educació preescolar hi ha uns 50.000 nens amb edats compreses entre 1 i 7 anys. Els nens que no parlen estonià són aproximadament 12.000 i són nens que van a parvularis on es parla llengua russa (9.917 nens) i que formen part dels grups de llengua russa de parvularis on es parla l'estonià (2.068 nens).

Els nens no estonians que formen part de grups de llengua estoniana als parvularis on es parla l'estonià són uns 2.500. Últimament, cada vegada hi ha més pares no estonians que escullen per al seu fill/a un parvulari on es parli l'estonià, però els mestres d'aquests parvularis no tenen prou coneixement de la llengua com per desenvolupar la seva tasca i ensenyar els nens russoparlants.

L'any 1995 es va començar a ensenyar l'estonià com a segona llengua a nens de 5 i 6 anys de les escoles de preescolar en llengua russa. L'any 2000, l'obligació d'ensenyar l'estonià s'havia estès als parvularis i a primer curs (primer de primària) (12.000 nens en total de parvularis en llengua russa). Al mateix temps, la formació dels mestres de les institucions preescolars té poca relació amb Estònia; una gran majoria de mestres que treballen a les escoles en rus van ser formats fora d'Estònia. Hi ha uns 750 mestres que treballen en parvularis en llengua russa (inclosos els mestres d'estonià com a segona llengua) i uns 6.500 que ho fan en parvularis on es parla estonià. Hi ha uns 40 mestres que formen part del grup de preparació dels nens de preescolar a les escoles en llengua russa. Per tal de superar aquests reptes s'ha posat en marxa un ampli programa de formació interna per al personal de preescolar.

15. Escoles

L'educació és la via més important per garantir el desenvolupament i l'estatus d'una llengua. El paper de l'educació és proporcionar una alfabetització general i competències professionals. L'educació secundària, especialment la que és obligatòria, és de gran importància per l'impacte que produeix en l'ús de la llengua. El requisit de l'entorn lingüístic estonià que es deriva de la Constitució estoniana implica haver de proporcionar competència en llengua estoniana en el marc de l'educació obligatòria. Tanmateix, la confrontació de molts reptes s'interposa a l'hora de portar a terme aquesta tasca.

Els reptes són el **gran nombre d'alumnes no estonians i el seu aïllament dels estonianoparlants**. Paral·lelament a la tendència demogràfica corresponent, el nombre d'alumnes russoparlants va augmentar fins al 1990, any en què el percentatge va arribar a ser el 37 % del nombre total d'alumnes. Actualment s'estan portant a terme canvis qualitius en aquest aspecte. L'any 1993, el 17 % de les escoles utilitzaven el rus com a mitjà d'ensenyament. L'any escolar 2003/2004 hi havia (a més de les 521 escoles en estonià) 87 escoles en rus i 25 escoles mixtes. Avui dia, però, hi ha menys de 40.000 alumnes a les escoles en llengua russa, una xifra que disminueix entre un 4 % i un 5 % cada any. La raó principal d'aquesta davallada és la repatriació relacionada amb la retirada de les tropes russes el setembre de 1994 i un índex de natalitat extremadament baix (prop de 3.000 infants nascuts cada any en famílies russoparlants), fet que es tradueix en una manca d'alumnes. Com a

conseqüència, s'han tancat diverses escoles russes. La segona raó evident d'aquesta disminució és el desig dels pares de portar els seus fills a escoles i establiments educatius preescolars estonians per tal que facin immersió lingüística (prop del 5 % de les places a les escoles estonianes, més de 4.000 alumnes). El resultat ha estat que tots els alumnes tenen un nivell de competència inferior de l'estonià i d'altres disciplines. Per evitar aquests efectes negatius s'ha limitat el nombre de nens russos a les institucions educatives en llengua estoniana. Alhora s'han iniciat programes alternatius per als nens russos.

Segons el pla d'estudis nacional, l'ensenyament dels nens no estonians també es realitza en rus. D'aquesta manera es manté el sistema educatiu monolingüe en llengua russa, on s'ensenya l'estonià com a assignatura, que s'havia adoptat durant l'ocupació soviètica. Per tal de millorar la situació, l'estonià s'ensenya des de 1996 a partir de primer curs (primer de primària). Algunes escoles en rus utilitzen l'estonià per ensenyar assignatures concretes (història, geografia), com a forma d'immersió parcial.

Per als estudiants russos s'han introduït **programes d'immersió** total en estonià, tant de **fase inicial** (des de l'any 2000) com de fase final (des de l'any 2004). Actualment, més de 1.000 estudiants estudien en programes d'immersió inicial (7 escoles) i d'immersió final (4 escoles). A més, l'escola de secundària Annelinna ofereix programes d'immersió parcial.

El repte més desafiant de l'educació és definitivament **l'educació secundària dels estudiants russos** a Estònia. L'educació secundària total en llengua russa no es considera convenient a causa de les escasses xifres (prop de 4.000). La solució sembla ser la introducció gradual de programes bilingües que proporcionin el nivell de coneixement necessari de la llengua nacional. Aproximadament el 25 % dels estudiants de secundària estudien en llengua russa. La majoria d'estudiants d'escoles secundàries no estonianes que deixen els estudis no tenen prou coneixement de l'estonià estàndard. Seguidament n'esmentem les raons principals:

- a) la majoria de les assignatures s'ensenyen en rus;
- b) l'abast de l'ensenyament de l'estonià i els mètodes utilitzats no garanteixen l'aprenentatge de l'estonià;
- c) els mestres (inclosos els de llengua estoniana) no tenen prou nivell de coneixement de l'estonià.

Per tal de millorar el coneixement de l'estonià entre els alumnes de secundària (*gymnasiums*) que deixen els estudis, es va imposar un requisit perquè l'any 2007 s'iniciés la transició de l'estonià en el 60 % del total d'assignatures en l'àmbit de secundària. Però els preparatius han resultat inadequats. El programa nacional per a l'educació de nous nens immigrants es troba actualment en fase d'esborrany. Pot ben ser que l'arribada de nous immigrants compliqui encara més els problemes lingüístics en l'educació. Els objectius per al futur són els següents:

- els estudiants de les escoles primàries en llengua no estoniana (educació obligatòria) aprendran l'estonià a nivell B2, fet que els permetrà continuar els estudis o buscar feina en entorns lingüístics estonians (educació secundària; llocs de treball);
- la integració lingüística dels nous immigrants a la societat estoniana per mitjà d'uns programes especials que inclouen formació interna per a mestres i materials lingüístics per als estudiants i mestres (manual de metodologia).

16. Estonià a les escoles de formació professional

L'estonià és, per llei, la llengua d'ensenyament de les escoles de formació professional. No obstant això, com a excepció, la formació professional també es pot realitzar en rus. L'abast de la formació professional en rus se situa al voltant del 36 %. A les escoles de formació professional en llengua russa o als grups d'estudi en llengua russa de les escoles de formació professional l'estonià només és obligatori per als estudiants a nivell d'educació obligatòria.

L'estat no regula l'ensenyament de l'estonià en la formació professional en llengua russa. La majoria dels alumnes de les escoles de formació professional en llengua russa que deixen els estudis són incapaços de treballar i comunicar-se en l'entorn lingüístic estonià, essent així vulnerables als canvis laborals. Els plans preveuen una reestructuració de la formació

professional en llengua russa i la seva transició gradual a un ensenyament només en llengua estoniana. Entre d'altres coses el pla preveu que es deixi de permetre l'admissió a la formació professional en llengua russa, basant-se en l'educació secundària, un augment considerable en l'àmbit de l'ensenyament de l'estonià i de l'ensenyament en estonià i la transició a l'ensenyament integrat en les institucions on s'ensenyen dues llengües.

17. Tecnologia lingüística

El suport tecnològic d'una llengua consisteix en recursos lingüístics, programari lingüístic i les aplicacions d'aquest darrer. El seu objectiu és desenvolupar el suport tecnològic lingüístic de la llengua estoniana fins al nivell que permetrà que l'estonià funcioni en l'entorn informaticotecnològic contemporani.

Estònia compta amb els seus propis especialistes per crear recursos lingüístics, programari lingüístic i les seves aplicacions, així com per crear oportunitats per a la formació de nous especialistes de lingüística computacional i tecnologia lingüística.

En aquests moments Estònia ha entrat en la fase en què la majoria dels productes de programari més estesos també estan disponibles en estonià (Windows XP, WindowsOffice, Linux, OpenOffice, diversos programes d'informació, gestió i comptabilitat més menús de productes d'alta tecnologia), però l'àmbit no està regulat per llei. També s'utilitzen diversos programes informàtics de reconeixement de veu, tot i que majoritàriament són per a persones amb necessitats especials.

Cal el suport de l'estat per elaborar els prototipus dels sistemes de processament de lingüística aplicada i demanar a les empreses de programari que elaborin productes comercialitzables acabats.

Les tasques inclouen la creació de diverses aplicacions lingüísticotecnològiques, incloses el reconeixement de veu, la síntesi del discurs, la revisió gramatical, els programes de traducció automàtica, els programes de recerca d'informació, els programes d'abstracció i resum i els programes d'ensenyament lingüístic interactiu.

Simultàniament s'ha planificat el desenvolupament dels següents recursos lingüístics:

- ampliació dels corpus generals de l'estonià estàndard, de l'estonià col·loquial i dels corpus paral·lels multilingües per a la creació del programari de traducció;
- corpus especialitzats; en primer lloc un corpus de diàleg i un corpus amb marques sintàctiques per a la creació de programes de comunicació que permetin l'ús del llenguatge natural;
- una base de dades de l'estonià parlat per a la creació d'un programari en estonià que reconegui la veu;
- un sistema estàndard de diccionaris electrònics, inclosos els diccionaris bilingües, que es puguin utilitzar en línia i en aplicacions lingüísticotecnològiques, per compilar els nous diccionaris de traducció i els programes d'ensenyament lingüístic i de traducció;
- una base de dades lexicogramatical i una base de dades lexicosemàntica (tesaurus) de la llengua estoniana;
- descripcions lingüístiques formalitzades per a la creació de programes d'anàlisi i síntesi morfològica, sintàctica, semàntica i pragmàtica;

La millora dels programes ja existents d'anàlisi i síntesi morfològica, la creació de programes d'anàlisi i síntesi sintàctica, semàntica i pragmàtica automàtiques són activitats que es porten a terme constantment.

18. Estratègia per al desenvolupament de la llengua estoniana

L'estratègia per al desenvolupament de la llengua estoniana (DSEL, de l'anglès, que el Parlament ha d'adoptar l'any 2004) resumeix les prioritats de desenvolupament de la llengua estoniana com a única llengua estatal de la República d'Estònia i llengua nacional d'Estònia del 2004 al 2010. L'objectiu principal de l'estratègia és aprofitar les oportunitats que ofereixen la constitució i la legislació per garantir la protecció, la sostenibilitat, el desenvolupament i l'ús a gran escala com a llengua estatal en totes les esferes de la vida i en tot el territori de l'estat d'Estònia. El Govern de la República, els seus ministres, els governs locals i les institucions educatives, d'investigació i de desenvolupament es basaran en l'estratègia DSEL per planificar i organitzar les tasques relacionades amb el llenguatge. La DSEL servirà de base per al Ministeri d'Educació i d'Investigació a l'hora d'elaborar els plans d'acció anual relacionats amb la llengua estoniana.

Són diverses les institucions que participen en la implementació de les àrees DSEL: el Ministeri d'Educació i d'Investigació (principal òrgan executiu); el Consell de la Llengua Estoniana (comitè expert consultiu del Ministeri d'Educació i d'Investigació); l'Inspectorat Lingüístic (supervisa que es compleixi la llei del llenguatge i altres lleis jurídiques que regulen l'ús del llenguatge); les Universitats de Tallinn i de Tartu, l'Institut de la Llengua Estoniana (institucions d'investigació i desenvolupament); el Centre Juridicolingüístic Estonià (crea i gestiona la base de dades de terminologia jurídica); l'Institut Võro (institució d'investigació i desenvolupament que elabora la llengua i la cultura Võro local); la Societat de Llengua Materna (societat sense ànim de lucre que contribueix a la investigació i a la planificació de la llengua estoniana); l'Associació de Mestres de la Llengua Estoniana (societat sense ànim de lucre que agrupa mestres de llengua i literatura estonianes); la Societat de Terminologia Estoniana (societat no lucrativa que dona suport i en alguns àmbits coordina la tasca terminològica); la Societat Estoniana de Lingüística Aplicada (òrgan vinculant a l'AILA); la Fundació per a la Integració dels no estonians (implementa el programa d'integració nacional 2004-2007); el Centre Nacional d'Examinació i Titulació (institució gestionada pel Ministeri d'Educació i d'Investigació, que redacta les comissions dels exàmens nacionals de llengua estoniana, dirigeix les proves i emet els certificats lingüístics de treball i ciutadania).

Diferents programes nacionals donen suport a l'estratègia DSEL, entre els quals destaquen:

- **Llengua Estoniana i Memòria Nacional (2004–2008)** (desenvolupament de la planificació lingüística i del llenguatge especialitzat, diccionaris bàsics d'estonià, projectes de tecnologia lingüística i configuració d'actituds lingüístiques),
- **Cultura i Llenguatge Sud-estonians (2000–2004)** (desenvolupament, investigació, ensenyament i ús de les varietats sud-estonianes de la llengua estoniana en la cultura i els mitjans de comunicació),
- **Programa Acadèmic d'Ensenyament Estranger de la Llengua i Cultura Estonianes (2004–2008)** que gestiona el sistema d'ensenyament de la llengua i la cultura estonianes en aquelles universitats europees que mostren més interès per Estònia,
- **Programa de Compatriotes (2004–2008)** que dona suport als compatriotes que viuen fora d'Estònia, recolza l'ús de la llengua estoniana i l'ensenyament en estonià per mitjà d'escoles estonianes, classes de catequesi els diumenges i cursos d'idiomes,
- **Identitat Estoniana 2006–2009** (programa de màrqueting lingüístic que s'ha d'adoptar l'any vinent).

A més de les tasques tradicionals del corpus i planificació de l'estatus, i de l'educació i tecnologia lingüístiques, es va introduir un àmbit nou de màrqueting lingüístic. El màrqueting lingüístic (planificació de prestigi) inclou la motivació d'utilitzar un bon nivell d'estonià en totes les esferes de la vida, l'aplicació de criteris lingüístics en el lloc de treball, les licitacions públiques (*tenders*) i els contractes, etc., l'estimulació de l'ensenyament en la llengua estoniana, la investigació i l'oci, inclosa la música popular en estonià, la motivació d'utilitzar el programari en estonià tant en els camps de tecnologia de la informació emergents com en

els ja existents. La tasca consisteix a fomentar la conscienciació lingüística, configurar actituds lingüístiques i popularitzar el bon ús en la societat en general per garantir una bona reputació del llenguatge entre els seus usuaris i un estatus elevat en la societat en conjunt.

L'estratègia DSEL estudia també aspectes relacionats amb l'educació superior i la investigació. La llarga tradició de la investigació i l'educació superior en estònia dóna suport a la llengua estoniana. No obstant això, la internacionalització va acompanyada de l'ús de llengües estrangeres, inclosa l'aparició d'estudiants i de professors universitaris amb un coneixement insuficient de l'estònia. En alguns àmbits no s'ensenya el llenguatge especialitzat i hi ha una carència de terminologia especialitzada. Per aquest motiu, l'estratègia DSEL té previst que es disposi de diccionaris especialitzats i de materials per a l'ensenyament de la llengua estoniana en diversos àmbits, la preservació de l'abast actual de l'ensenyament en estònia i la publicació també en estònia dels resultats d'investigacions importants. Els graduats universitaris tenen l'obligació de dominar l'estònia a nivell avançat.

Existeixen diverses tasques que també se centren en les varietats regionals de l'estònia (els dialectes i les varietats literàries corresponents; les varietats de l'estònia tal com les utilitzen els estonians que viuen en països diferents), en les varietats de grups socials (sociolectes, argot), i en les varietats de gent amb necessitats lingüístiques especials, inclòs el llenguatge de signes en estònia.

La varietat regional més destacable (llenguatge), el Võro, es basa en dialectes sud-estonians que van servir de base per a la llengua històrica Tartu. Aquests dialectes es consideren una herència cultural, un recurs per al desenvolupament de l'estònia estàndard i els portadors de la identitat local estoniana.

La llengua estoniana dels estonians que viuen a l'estranger és la varietat lingüística que utilitzen els nadius parlants de l'estònia, els avantpassats dels quals parlaven l'estònia però vivien fora d'Estònia. La seva varietat lingüística està relacionada amb la zona o el país on viuen. La llengua materna dels expatriats i la llengua del país matern es desenvolupen per separat i la llengua materna rep la influència del país de residència. L'estat recolza l'estudi de l'estònia estàndard i l'estudi en estònia estàndard, així com la recollida i la investigació de materials lingüístics de la llengua estoniana fora d'Estònia.

D'entre les persones amb necessitats lingüístiques especials, s'hi inclouen els sords i les persones amb deficiència auditiva, així com els cecs, els sordocecs, els dislèxics, etc. Les persones amb deficiència auditiva utilitzen el llenguatge de signes en estònia. En aquest cas cal garantir unes condicions favorables per a tots els usuaris del llenguatge de signes i les persones amb necessitats lingüístiques especials de cara a l'estudi, la comunicació i el lloc de treball.

El document proporciona política lingüística estrangera, a més de l'estoniana. L'anglès, el rus, l'alemany, el francès i el finès afecten en gran part el desenvolupament de l'estònia i tenen una importància especial en la comunicació internacional. Per tal de garantir un desenvolupament normal de l'estònia i evitar les influències no desitjades, seria essencial que la població estoniana tingués un bon coneixement de les llengües estrangeres (dues o tres llengües estrangeres, inclòs l'anglès), hi hauria d'haver intèrprets i traductors qualificats amb un coneixement excel·lent de l'estònia i la llengua estoniana s'hauria de representar internacionalment. Per tant, l'objectiu és implementar una política lingüística estrangera que tingui en compte les necessitats de desenvolupament de la llengua estoniana (aprenentatge i ensenyament, estudi i ús) i garantir la representació internacional de la llengua estoniana. Les tasques previstes són: aconseguir el nivell d'ensenyament de la llengua estrangera que permetrà que: a) els alumnes d'ensenyament obligatori que deixen els estudis puguin obtenir el nivell B1 com a mínim d'una llengua estrangera; b) els alumnes de secundària que deixen els estudis puguin obtenir el nivell B2 com a mínim d'una llengua estrangera; c) els graduats de batxillerat puguin obtenir el nivell B2 com a mínim de dues llengües estrangeres; d) els mestres de llengües estrangeres puguin obtenir el nivell C2 de la llengua respectiva. D'entre les principals activitats planificades destaquen augmentar la formació de professors universitaris, mestres, intèrprets i traductors de llengües estrangeres i organitzar la formació continuada, la investigació de mercat per identificar els grups objectius i les seves necessitats, la supervisió acadèmica, l'avaluació dels intèrprets i traductors i la modernització dels materials d'ensenyament i dels plans d'estudi. Això es produeix juntament amb la representació creixent de l'estònia en els plans d'estudi de llengua estrangera, fet que dóna suport als estudis comparatius de l'estònia i de les llengües que

influeixen l'estonià i ajuda a desenvolupar materials d'ensenyament que tenen en compte les relacions entre l'estonià i les llengües que l'influeixen, establint així el centre nacional de desenvolupament de les proves i augmentant l'ensenyament acadèmic de l'estonià fora d'Estònia.

19. Conclusió

Actualment s'utilitza l'estonià en totes les esferes de la vida. Però en molts camps hi ha signes evidents de pèrdues d'àmbit respecte a altres llengües i inconvenients en la qualitat de la llengua utilitzada. Els darrers deu anys a Estònia s'han orientat cap a l'obertura; amb l'antecedent de la globalització i del desenvolupament de la societat de la informació s'havia debilitat la posició estoniana. Els factors negatius que afecten les oportunitats de desenvolupament de la llengua estoniana inclouen la immigració de la gent que no parla estonià i l'emigració dels estonians, així com la gran davallada del nombre de nadius estonianoparlants. Aquest darrer fet no es compensa amb l'augment de persones que saben estonià a Estònia i a la resta del món.

Les lleis del llenguatge i la ciutadania adoptades l'any 1995 van marcar l'estabilitat de la societat i la consolidació del poder, i això va fer possible posar en marxa una nova política lingüística destinada a la creació de la nació, les principals seccions de la qual són:

- l'estonià com a única llengua oficial i nacional (principi de llengua comuna);
- protecció de les minories mitjançant l'autonomia territorial i cultural (jerarquització i regulació de les llengües autòctones);
- diversos règims funcionals de llengua estrangera;
- respecte pels drets humans lingüístics dels individus;
- promoció activa de la integració;
- subordinació a la llei internacional.

L'**enfocament** jurídic és **no ètnic** i purament instrumental. Contràriament a la Llei de la Llengua de 1989, la legislació lingüística no s'utilitza amb finalitats propagandístiques. Gairebé tots els residents que viuen legalment a Estònia, independentment del seu origen ètnic, poden sol·licitar i obtenir la ciutadania estoniana, si ho desitgen. És per això que l'ètnicitat no té valor jurídic a l'hora de fixar-se una posició en la societat. Al contrari, la competència de la llengua comuna es valora mitjançant el sistema de diversos àmbits (ciutadania, lloc de treball, eleccions, etc.). En aquest sentit, els desenvolupaments marquen la transformació de la societat a una societat més democràtica i cívica. Tanmateix, els darrers anys, la legislació lingüística a Estònia no s'ha desenvolupat de manera constant perquè s'ha vist afectada per la remodelació política nacional i per les pressions internacionals.

Malgrat totes les tensions, es pot observar una normalització lingüística gradual amb l'estonià com a llengua nacional coneguda per l'àmplia majoria, mentre que les llengües minoritàries continuen adaptant-se a les noves condicions (inclosa la reactivació ètnica) i la popularitat de les principals llengües estrangeres continua creixent.

Mart Rannut

Facultat de Pedagogia de Tallinn
rannut@tpu.ee